

De moraal van Morales

Geschreven door Peter Rhebergen

woensdag 29 april 2009 09:23

De nieuwe Boliviaanse grondwet verbiedt discriminatie op grond van seksuele voorkeur of geaardheid. Maar in de praktijk gaan de bedreigingen door. Ontwikkelingsorganisaties proberen een brug te leggen tussen belangengroepen voor homo's en de regering van Evo Morales.

Op 5 februari ontbeet minister Koenders tijdens zijn werkbezoek aan Bolivia met vertegenwoordigers van organisaties voor homo's, vrouwen en transseksuelen. Dat hij hierover een week later Kamervragen zou krijgen, had hij vast niet gedacht. D66 vertegenwoordiger Boris van der Ham wilde weten wat Koenders nu precies gezegd had over het expliciet opnemen van het verbod op discriminatie op grond van seksuele gerichtheid in de nieuwe Boliviaanse grondwet.

'Het opnemen van het verbod op discriminatie op grond van seksuele gerichtheid in de nieuwe grondwet is een stap vooruit', reageerde Koenders. Maar: 'Het gaat er nu om dat mensen ook in de samenleving als geheel voor hun eigen geaardheid kunnen uitkomen, zodat ze hun rechten in de praktijk kunnen brengen. Dat is niet zo gemakkelijk, want Bolivia is toch nog steeds een erge machomaatschappij met veel geweld tegen vrouwen en veel discriminatie.'

En dat laatste is natuurlijk voorzichtig geformuleerd. Nauwelijks veertien dagen na Koenders' bezoek aan Bolivia, berichtte het Spaanse persbureau EFE dat Bolivia samen met Chili en Paraguay van alle Zuid-Amerikaanse landen de minste bescherming biedt aan seksuele minderheden. Tijdens een internationale conferentie van representanten van 'LGBT'-organisaties (Lesbians, Gays, Bi-sexuals en Transgenders), op 19 februari in Santiago, werd vastgesteld dat wetgeving tegen discriminatie van deze groepen nog gemaakt moet worden en dat homohuwelijken en de juridische ontwikkeling van seksuele identiteit wettelijk geregeld moeten worden. Pas in juli 2008 werd in Nicaragua homoseksualiteit uit het wetboek van strafrecht gehaald. Alleen in Uruguay en Colombia wordt een juridische verbintenis tussen personen van hetzelfde geslacht wettelijk erkend.

Huwelijk

De ontbijtafspraak van Koenders had plaats in een licht euforisch gestemd Bolivia. Juist op die dag kondigde president Evo Morales Ayma tijdens een grote manifestatie de nieuwe grondwet af. Dit werd door de Indigenas als een overwinning gevierd. Na eeuwenlange strijd kregen de oorspronkelijke inwoners van Bolivia politieke macht die verder reikt dan ooit. Ze kunnen zich autonoom organiseren, krijgen eigen bevoegdheden en er is consensus over de landverdeling.

De stemming bij de LGBT-organisaties was meer ingetogen. Ze zijn trots en tevreden dat door hun gezamenlijke inzet in de grondwet een verbod is opgenomen op alle vormen van discriminatie om seksuele geaardheid of geslachtsidentiteit. Niet alleen discriminatie van homoseksuele en biseksuele mensen is verboden, ook die van transseksuelen. Maar de organisaties zijn duidelijk ontevreden dat in de nieuwe grondwet alleen een huwelijk of juridische verbintenis tussen man en vrouw erkend wordt. Ook het recht van transseksuelen

om hun verandering van identiteit te kunnen laten registeren is niet in de grondwet opgenomen.

In haar woning blikt de 38-jarige Deysi Dinatelle met gemengde gevoelens op de ontmoeting met Koenders terug. 'Gelukkig hebben we als LGBT-organisaties goed samengewerkt om artikel 14 tegen alle vormen van discriminatie in de grondwet te krijgen. Maar de discriminatie is daarmee niet verdwenen. Wie transseksueel is, wordt gediscrimineerd. We worden uitgesloten van onderwijs en werk. Toegang tot de gezondheidszorg is voor ons erg moeilijk en de politie is vijandig. Het is te hopen dat Nederland volgt hoe de grondwet omgezet wordt in wetten die discriminatie in ons dagelijks leven kunnen tegengaan.'

Met haar zware stem vertelt Dinatelle op rustige toon over haar leven. 'Van kind af aan wist ik dat ik in het verkeerde lichaam zat. Al heel klein speelde ik met de make-up van mijn zus. Het hoorde bij me. Toen ik 15 jaar was, durfde ik er voor uit te komen. Mijn ouders wezen me af. Alleen mijn oma ving me op en bood hulp. Al gauw werd ik van school verwijderd. Ik zou de sfeer bederven. Graag had ik verder willen studeren. De jongens waarmee ik omging wilden niets meer met mij te maken hebben. Ik werd getreiterd en uitgescholden omdat ik homo zou zijn. Om te overleven zocht ik werk. Maar ik werd uitgesloten van regulier werk. Men moest mij niet. Ik was gedwongen op straat te werken als prostituee.'

Gay Pride

Op 28-jarige leeftijd heeft Dinatelle zich in Argentinië laten opereren tot vrouw. Ze leeft nu van de inkomsten als kledingontwerpster. Enkele jaren geleden heeft ze de Organisatie van Travestieten en Transseksuelen in Bolivia opgericht. In Santa Cruz heeft de organisatie, waarvan ze voorzitter is, een huis waar transseksuelen met problemen tijdelijk opgevangen kunnen worden. Ook in haar eigen huis biedt Dinatelle incidenteel opvang.

'Bijna alle transgenders in Bolivia kennen dezelfde problemen die ik heb gehad. Meer dan 90 procent moet als prostituee bestaansmiddelen vinden. Het is erg gevaarlijk werk. Bescherming van politiek of justitie hoeven ze niet te verwachten. Scholen, de kerk, ziekenhuizen, huiseigenaren, het publiek op straat, bedrijven en ook het meerendeel van de politici discrimineren ons. Toch is het belangrijk dat we ons laten zien en dat we recht hebben op straat te lopen.' Ze lacht: 'Ik let er wel op of men niet met eieren of stenen naar mij gooit.'

Ook Alberto Moscoso Flor weet over discriminatie en bedreiging mee te praten. Op zijn tweeëntwintigste kwam hij 'uit de kast' en begon hij op radio en televisie de rechten van homo's te verdedigen. Hij werd op straat bedreigd en ontving anonieme telefoontjes. Omdat er geen organisatie bestond die opkwam voor de belangen van LGBT's besloot hij zelf een organisatie op te richten. In 1996 kon hij als directeur van Adesproc 'Libertad' (de nationale vereniging van 21 LGBT-organisaties) zijn kantoor openen. Op 28 juni 2007 werd tijdens de 'Gay Pride' in La Paz een molotovcocktail naar hem gegooid die hem en vijf anderen verwondde. De politiek reageerde door de parade in traangaswolken te hullen.

Brandweer en Rode Kruis keken toe. De daders werden nooit gevonden, ondanks video-opnames. In september 2008 was Alberto Moscoso getuige van een inval door de politiek met traangas in een nieuwe (besloten) discotheek voor homo's in La Paz. Volgens de politie moest worden ingegrepen omdat de vergunning voor de discotheek pas een week later zou ingaan. Moscoso lijkt laconiek over de bedreigingen. 'Misschien wel door de publiciteit over deze gebeurtenissen is het aantal invallen door de politiek in homodiscotheken fors gedaald. Hiervoor kregen de drie discotheken in La Paz gemiddeld een keer per twee maanden bezoek van de politie.' En over zichzelf: 'Zolang die bedreigingen je niet doden, maken ze je alleen maar sterker.'

Alberto Moscoso meent dat bescherming tegen discriminatie en geweld nauwelijks mogelijk

is. 'Discriminatie is overal aanwezig, in familieverband, op scholen, bij de politie, universiteiten, gezondheidszorginstellingen, op het werk. De overheid zegt niet "homo's of travestieten zijn hier niet toegestaan", maar "deze werkruimte of omgeving is niet geschikt". Of: "Je bent een vrouw. Maar je heet Carlos en dat is verwarrend." 'Coming out', jezelf zichtbaar maken, laten zien dat je homo, bi- of transseksueel bent, is de beste bescherming tegen agressie en discriminatie, meent Moscoso. 'Homoseksualiteit is geen thema van deze regering, wij moeten er een thema van maken. Daarvoor zijn netwerken van LGBT-organisaties en internationale contacten zoals met Hivos, de Nederlandse ambassade en Human Rights Watch nodig. Alleen kunnen we het niet. Tegelijkertijd moeten we hier coalities sluiten met mensenrechtenorganisaties, de nationale ombudsman, het ministerie van gender en parlementsleden.'

Activisme

Ria Hulsman is vertegenwoordiger in Bolivia van de Nederlandse ontwikkelingsorganisatie Hivos. Zij vindt het belangrijk dat de LGBT's zich zichtbaar maken en naar buiten treden. 'Ze moeten pro-actief worden. We ondersteunen ze daarbij: we financieren programma's om hun zelfrespect te versterken. Als mensenrechtenorganisatie helpen we ook discriminatie en geweld tegen hen zichtbaar te maken.'

Hivos ondersteunt LGBT-organisaties bij capaciteitsopbouw en stimuleert de onderlinge samenwerking. 'Soms is dat lastig', zegt Hulsman, 'omdat er nogal wat verschillen zijn tussen de posities van lesbiennes, homo's en transgenders. De economische positie van travestieten en transseksuelen is erg zwak omdat ze vaak geen regulier werk hebben. Bovendien ondervinden ze veel discriminatie in de gezondheidszorg en bij overheidsinstellingen. Organisaties van homo's zijn meer activistisch dan die van lesbiennes. Die zijn vooral gericht op de privé-situatie van lesbische vrouwen, ze zijn nog niet toe aan politieke actie. Als Hivos kunnen we alleen gezamenlijk opereren, stimuleren en programma's ondersteunen. Ze hebben hun eigen verantwoordelijkheid.'

Hulsman betreurt het dat de LGBT-organisaties er niet in geslaagd zijn een brug te slaan naar de inheemse bevolking. 'Wij weten weinig over de positie van LGBT's in hun Indigenas-gemeenschappen. Die moeten daar ook zijn. Homoseksuele Indigenas lijken vooral naar de stad te vluchten. Er zijn weinig gegevens bekend.'

Dat laatste wordt alom bevestigd. Zowel de nationale ombudsman, als Victor Vacaflares, directeur van de belangrijke mensenrechtenorganisatie Capitulo Boliviano en de Nederlandse ambassade erkennen geen recentere gegevens te hebben dan die van het jaar 2004. En die hebben dan vooral betrekking op geweld tegen vrouwen. De frequente personele wijzigingen binnen overheidsorganen sinds het aantreden van de regering-Morales zouden de oorzaak van het ontbreken van statistische gegevens zijn.

Ongeacht het ontbreken van feitelijke gegevens beweren de Indigenas-leiders Alpio Cuila en Cruz Chura Quispe van de prominente inheemse organisatie Conomaq dat homoseksualiteit binnen de Indigenas-gemeenschappen niet voorkomt. 'Homoseksualiteit is een gebrek aan respect voor man en vrouw. In onze kosmosvisie vormen man en vrouw samen een eenheid, zoals de zon en maan, water en vuur. Respect voor het leven, de natuur, de familie, ouders en voorouders, en de verbondenheid van man en vrouw moeten centraal staan', zeggen zij.

Dekolonisatie

Hoe anders denken de inheemse Quechua-homo Ronald Céspedes en Aymara-lesbienne Julieta Parades hierover. Parades ('Ik ben Aymara, lesbienne en feministe. Kan het erger?) zegt: 'Juist door die visie dat mannen en vrouwen een eenheid moeten vormen, bestaat erin die gesloten Indigenas-gemeenschappen nauwelijks een mogelijkheid voor eigen autonomie van vrouwen. Met die nieuwe grondwet heeft Morales het over de "dekolonisatie van het

land". De huidige positie van Indigenas-vrouwen is koloniaal.'

Céspedes wijst erop dat de onderdrukking van de Spanjaarden en de rol van de Rooms-katholieke kerk bij de Indigenas een vertekening in hun beeld op man-vrouwrelaties heeft veroorzaakt. 'In de oorspronkelijke kosmosvisie kan een persoon wel zes verschillende identiteiten hebben. Homo- of lesbische geaardheid was niet bijzonder. die visie werd in het koloniale tijdperk verboden. en nog steeds door de kerk. De tijd van dekolonisatie van de seksualiteit is nu aangebroken. jongeren willen seksuele vrijheid. Als dat niet in hun gemeenschap kan, gaan ze noodgedwongen naar de stad. Voor werk, zegt men dan.'

In de luwte ondersteunt Lizette Ayala Aquirre met de organisatie Red de Lesbianas lesbische vrouwen die nog niet 'uit de kast' durven te komen - bang als ze zijn voor geweld binnen hun familie, het afnemen van hun kinderen. Hun grootste probleem is hun 'dubbellevens'. Angst voor de ontdekking van hun 'geheim'. 'Politieke issues ondersteunen deze vrouwen hierbij niet', zegt Ayala Aquirre. 'Ze zoeken allereerst steun bij elkaar om sterker te worden. Dan pas zijn ze in staat om zichtbaar te worden en een voorbeeldfunctie te zijn. Als we groeien, komt de discussie over politiek en religie vanzelf.'

Vicevers anr. 2 2009.